

Manifest is machtsgreep van de vossen

'Mondig museum' niet onder overheidsleiding

Het manifest 'Naar een mondig museum' pleit voor een anti-elitair museum. Voor de overheid zou daarin een belangrijke rol zijn weggelegd. Dat laatste lijkt een onbezonnen idee, schrijft **Cornel Bierens**.

Het manifest van Huijts, Jacobs en Knol klonk beslist energiek en revolutionair (Opiniepagina, 1 december). Onder de titel 'Naar een mondig museum' betogen de schrijvers – een directeur en een voormalig directeur van regionale musea en een conservator van het Centraal Museum in Utrecht – dat musea geen reservaten meer zijn en ook niet meer het middelpunt van waaruit de hedendaagse kunst zich ontwikkelt. Het „ontzagwekkend instituut” dat het museum is geweest, vormt zich om tot „een levendige, hybride plek waar standpunten worden uitgewisseld en nieuwe meningen gevormd”. Daarbij is voor de overheid als „eindverantwoordelijke partij” een essentiële rol weggelegd – en dan niet alleen als „beschermheer” van de kunsten maar ook als „voelende en voedende partner”.

Het manifest pleit ervoor de consequenties te trekken uit „het emancipatieproces dat in de 20ste eeuw is ingezet” en beschuldigt impliciet de directeurs van de grote Nederlandse musea ervan dat tegen

te werken. Zij zijn het mikpunt, omdat ze in een gezamenlijke brief aan de Mondriaan Stichting meer autonomie voor de musea hebben opgeëist. In reactie daarop spreekt het manifest van „elitair denken” en van „bijbehorend masculien egocentrisme en dominant, westers ethnocentrisme”. Met de mensensoort die dat alles tegenwoordigt moet nu maar eens voorgoed worden afgeremd, dat is kort samengevat de boodschap.

Nu kan zo'n afrekening op zichzelf heel gezond zijn, af en toe mag er best wat bloed vloeien als de tijd daarmee vooruitgeholpen wordt. Tenslotte is de geschiedenis „een kerkhof van aristocratieën”, zoals de Italiaanse, in het revolutiejaar 1848 geboren socioloog Pareto het ooit heeft uitgedrukt.

Toch blijft er na het lezen van het manifest iets knagen. Dat komt doordat de sleutelwoorden waarin de wil tot vernieuwing wordt uitgedrukt, nogal clichématig klinken. Neem het verdoemde woord 'elite' dat een paar keer valt. De schrijvers doen alsof het bestaan van zoiets archaisch het grote probleem vormt. Dat is alleen al vreemd omdat zij zich alle drie ontegenzeggelijk in de binnenste cirkel van de culturele elite bewegen. Over een paar jaar zijn ze waarschijnlijk zelf directeur van een grote kunstinstelling. Dat mag, en het is mischien zelfs goed, maar het vervuilt

wel de discussie om dan net te doen of de elite moet worden afgeschaft.

Pareto – zijn naam is nu toch gevallen – onderscheidde binnen maatschappelijke elites twee soorten, die hij in navolging van Machiavelli typeerde als de elite van de leeuwen en de elite van de vossen. De eerste groep zag hij als onwrikbaar en conservatief, en voor het behoud van haar macht tot geweld bereid. De tweede groep daarentegen is buigzaam en uit op vernieuwing, en maakt om haar doelen te bereiken liever gebruik van list en bedrog dan van geweld.

De manifestenschrijvers zijn dus niet zo zeer anti-elitair, zoals ze voorwenden, maar elitair als de vossen. Het is niet onbelangrijk om dat vast te stellen, want de kwaliteit van het debat lijdt eronder als partijen bij voorbaat de underdog gaan spelen die ze helemaal niet zijn.

Het zou mooi zijn om hier nu te kunnen laten volgen: de museumdirecteuren komen er in hun brief tenminste rond voor uit dat ze een machtige elite van leeuwen zijn. Maar die zin gaat niet door, want ook deze opperbazen manoeuvreren zich in de rol van de geslagen hond. Ze zeuren als kleine jongens die een week geen zakgeld hebben gehad, dat ze het gedrag van de Mondriaan Stichting „meer en meer als bevoogdend en betuttelend zijn gaan ervaren”. Ze voelen zich „als jongste bedien-

de behandeld” en een van hen klaagt in een vervolgbrief nog eens dat de musea worden bedreigd door „een keurslijf”. Je vraagt je af of de museumdirecteuren, naast dit gehuil, ook nog wel eens een mooi opstel aan de Mondriaan Stichting schrijven, over wat het museum van de 21ste eeuw moet zijn.

De manifestenschrijvers doen in ieder geval een poging, dat moet hun worden nagegeven. Maar verbazend is dat ze hun ideale museum samenvatten met het woord 'mondig'. Weer zo'n woord uit de belegen doos. Want het mag dan zo zijn dat in onze samenleving nog van alles ontbreekt, niet meer de mondigheid. Weinig heeft met zoveel succes de publieke ruimte veroverd, die revolutie is dus al gewonnen. Ondertussen is het rare dat wij, hoe meer we ons over de details van ons leven uitspreken, des te minder grip lijken te krijgen op onze maatschappij als geheel.

Daarom is het de hoogste tijd voor de volgende stap, nu moeten we bij ons praten ook nog gaan denken. We moeten hard oefenen om alles wat we zien en horen ook echt te bekijken en te beluisteren. Om wat we ervaren niet onmiddellijk persoonlijk op te vatten of te verabsoluteren, maar te plaatsen. Het is dé manier om vat op de wereld te krijgen. We kunnen het bij uitstek leren door mensen het te zien voordoen die er al goed in zijn, door bij

grote talenten die we bewonderen de kunst af te kijken. En wat is voor zoiets geschikter dan een museum?

Daarom is het zo verontrustend dat de revolutionaire aspirant-directeuren het ontzag aan het museum willen ontnemen. Is niet alles van waarde ontzagwekkend? Wordt niet alles waardeloos als we nergens meer tegen mogen opkijken? De beeldende kunst heeft weer eens wat verzonnen waar ze in geen enkele andere kunstvorm op zouden komen. In de popmuziek bijvoorbeeld mag je ongegeneerd idolaat zijn. Maar dat is dan ook de sector die alles wat jong en dynamisch is het sterkst aan zich bindt.

Het is geen toeval dat het manifest, met dat luchthartige opgeven van alle museale eerbiedwaardigheid, tegelijk de overheid zo ongekend innig omarmt. Want als er in het museum niets meer te beleven is wat je overdondert en verstomd doet staan, zal de overheid al heel gauw moeten bijspringen. En dan kun je erop wachten, zie de geschiedenis, dat die voedende en voelende beschermheer je de wet gaat voorschrijven. Voor je het weet zit je dan als nieuwe directeur dezelfde brieven te schrijven als de oude: 'Geef me die poen en laat me rust'.

Cornel Bierens is kunstkriticus.

 Het manifest van Huijts, Jacobs en Knol is na te lezen op www.nrc.nl/opinie.